

Denna sida är utskriven från www.levandehistoria.se/node/2369

Yrsa Stenius om folkmord

Skriv ut

Yrsa Stenius, allmänhetens Pressombudsman och paneldeltagare under folkmordskonferensen på Forum för levande historia, 2 december 2008. Här är hennes tal.

Att hämnas en oförrätt, att vedergälla en kränkning, att ge igen med samma mått när en medmänniska har gjort oss eftertryckligt illa.

Handen på hjärtat. Visst hemsöks vi alla då och då av vitglödgade, giftdrypande hämndfantasier i samband med att någon tillfogar oss en smärta eller förödmjukelse som i ögonblicket ter sig övermäktigt tung att bära. Och även om många av oss aldrig omsätter fantasierna i praktiken – gudskelov – så återfinner vi på djupet av vår kulturtradition en föreställning om hämndens berättigande. Hämnden ses som ett instrument för rättvisa. Den återställer en förlorad balans i människors eller samfunds inbördes relationer.

Likväl, hämnden är ett tveeggat svärd eller snarare en bumerang till sitt väsen när den används som vapen i mellanmänskliga konflikter. Hämnden föder ny hämnd, offer blir i nästa steg förövare som skapar nya offer som i sin tur ruvar på hämnd. Hämnden förvandlas lätt till hämndspiral, oändlig om det vill sig illa.

Om denna hämndens destruktiva dynamik, dess individual- och socialpsykologiska upprinnelse, dess förlopp samt om möjligheten att avstå från hämnden, att bryta spiralen eller aldrig ge sig in i den, har psykoanalytikerna Tomas Böhm och Suzanne Kaplan skrivit en av de mest tankeväckande böcker jag har läst på mången god dag.

Ödet ville det så att jag läste boken "Hämnd – och att avstå från att ge igen" precis när Israel inledde sina attacker på Hizbollah gerillan i Libanon varvid boken kom att fungera som ett slags handledare till en djupare förståelse av en av vår tids mest inflammerade krishärdar. Med sorg i hjärtat gjorde jag reflexionen att denna ändlösa, djupt tragiska konflikt i

Mellanöstern vidmakthålls av många skäl varav ett är en psykologisk låsning som emanerar ur föreställningen om den berättigade för att inte säga oundgängliga hämnden. Det är fråga om en låsning som med politisk och socialpsykologisk klokskap skulle vara möjlig att komma åt om klokskapen satt i högsätet bland den inflytelserika för någon längre tid åt gången.

Men det var inte bara Mellanösternkonflikten som öppnade sig för nya insikter med hjälp av Böhms och Kaplans mångdimensionella analys av humanitetens haveri i de obearbetade affekternas psykiska tornado. Också psykologin bakom några av senare års mest mångomskrivna brott i Sverige fick tydligare konturer med hjälp av författarnas redogörelse för vilka tidsinställda bomber svårt traumatiserade barn kan bli.

Böhm och Kaplan, som har forskat kring barn som överlevde Förintelsen respektive folkmordet i Rwanda, förklarar varför somliga kan bära och leva med ohyggliga upplevelser utan att själsligt rämna i tusen affektladdade bitar medan andra olyckligt lottade bär ett slags krutdurk inom sig som exploderar okontrollerat utom räckhåll för personens styrande vilja.

Nyckelbegreppet som de båda forskarna rör sig med kallas för utrymmesskapande eller förmåga till mentalisering av erfarenheter i största allmänhet och negativa erfarenheter i synnerhet.

Därmed menas följande: Under våra tidigaste år lär vi oss att ta till oss både våra onda och goda upplevelser genom att anknyta till våra föräldrar, reagera i deras hägn, omslutna av deras omsorg och sålunda får vi hjälp med att känna, uppfatta, förstå och uthärda. Vi lär oss att kommunicera våra erfarenheter och att ta emot respons på dem och därmed blir de en del av en gemensam tillvaro, av vår person, av livets smak av sött och salt.

Vi lär oss för all framtid att skapa mentalt utrymme för våra svåra upplevelser.

Har vi inte fått möjlighet att utveckla denna kapacitet som små, exempelvis för att föräldrarna inte har klarat av anknytningen eller vad värre är, svikit oss och behandlat oss illa, är risken stor att vi splittrar ut allt som vi upplever som ont från det som vi upplever som oss själva. Vi gömmer våra onda erfarenheter som landar som sjunkbomber in i vårt omedvetna där de hålls isolerade från oss själva ruvande på starka affekter inklusive hämndbegär som kan utlösas till synes godtyckligt av någon association som sätter igång raseriet som vi inte ens känner igen som vårt eget.

Denna redogörelse öppnar ett intressant perspektiv på psykologiska mekanismerna bakom brott som vi på senare tid har haft så oerhört svårt att "förstå", som Ulf Olssons och Niklas Lindgrens sjuka våldsdåd.

Dessa dåd bär det obearbetade traumats, den starka affektens och det överrumplande hämndbegärets prägel.

Det briljanta med Böhms och Kaplans bok är att de förmår visa hur i stort sett samma mekanism, oförmågan att smälta samman ont och gott till en integrerad helhet i självbild och livskänsla spelar en roll vid vardagsbrott som kvinnomisshandel, där omedveten hämnd är en viktig beståndsdel och vid gigantiska brott som folkmord, där stora massor suggereras att se sig som förfördelade och i sin fulla rätt att hämnas på någon etnisk grupp.

MEST LÄSTA OM Folkmord

- [27 januari](#)
- [Folkmord & brott mot mänskligheten](#)
- [Minnesdagsprojektet 2009: Rwanda 15 år efter folkmordet](#)
- [Lärarmaterial om Folkmord](#)
- [Lättläst: Folkmordet i Rwanda](#)
- [Lättläst: Folkmord](#)
- [The Legacy of the 1915 Genocide in the Ottoman Empire](#)
- [Utställning 27 januari 2008 - Folkmord](#)
- [Anfal: Folkmordet på kurder i Irak 1988](#)
- [Lättläst: Folkmordet 1915](#)

info@levandehistoria.se Tel: 08-723 87 50 [Kontakt](#) [Om webbplatsen](#) Ändrad: 2009-01-09